

bila hladna, mračna in čudno tesna; vse je gledalo temno in neprijazno vanj: miza, stoli, vlažne stene in sivi, razpokani strop. Pogledal je skozi okno; zunaj je snežilo, venomer, tiho, žalostno, da so padali veliki, mrzli kosmi naravnost na golo kožo in v puste misli. Nikogar ni bilo na cesti, še hiše so bile slepe in mrtve. Strah ga je bilo, šlo mu je na jok, tišina mu je stisnila dušo. Kakor ponevedoma je stopil v kuhinjo, morda le, da bi pobegnil strahovom, ki so bili v izbi. Na visoki polici v kuhinji je bil kruh, cel hlebček, za večerjo in za drugo jutro. Skorja je bila raskava, zapečena in tako razsekana, da bi se dala odščipniti kar z roko. Stal je na stolu, da ni vedel kdaj, posegel je na polico in je odščipnil, komaj da se je bil prav dotaknil skorje; in pokazala se je lepa rumena sredica. Takrat so ga obsenčile sanje, prevzele so mu vse misli, tako da se je šele vzdramil, ko so bile na polici same drobtine. Mrak je bil v kuhinji in v izbi, vse je molčalo, kakor da je bilo obnemelo od strahu. Skril se je v kot, ni se ganil, dihal je pritajeno, zobje pa so mu na glas šklepetali od mraza. Nekoč je bil bolan, mati je stala ob njegovem vzglavju in je jokala, da so ji kapale solze na njegova lica. Takrat se mu je milo storilo: »Jokali bodo, ko bom umrl! Tam bom ležal čisto tiho in vsi bodo jokali na glas!« Spomnil se je na tisti čas in iz grla se mu je iztisnil zamolkel, zategnjen jok, tako samotni, da ni razjasnil mraka, ne vzdramil tišine. »Saj mrtvega me ne bodo topli!« je rekel. In je šel, Bog se usmili, in je storil, kakor je bilo napisano. — Vse to vidim, slišim, vse to vem, kakor da se je od kraja do konca vršilo vpričo mene. Pa vendar se bojim tiste ure, trepečem pred njo, ko mi bo on sam povedal, s svojimi besedami, kako da je bilo. Ker slutim, da čaka in se oznanja na dnu njegovih oči nekaj strašnejšega, kar si moja misel ne upa misliti, moj jezik ne izreči.

Kadar bo izpregovoril, ne bo sam, vsi njegovi tovariši bodo z njim. Na tisoče jih bo, ki bodo k nebesom povzdignili svoj glas; in nebesa ga bodo slišala. Trepetaje boš stal ti, bom stal jaz; in srce, z grehom obloženo, bo iskalo, kam da bi se skrilo, pa ne bo na zemlji noči tako temne, da bi ga odela očem sodnika. V svojem strahu boš vprašal ti in bom vprašal jaz, kakor jeclja z upognjeno glavo in povešenimi očmi grešnik, ki občuti, da je sojen, ker se je bil obsodil sam:

»Kdo je bil, o Gospod?«

In tisočero prič bo kazalo náte in náme:

»Ti si!« —

Ta otrok, ki se je obesil, ni mrtev. Koderkoli hodi, diva, hodi z nama in naju bo verno spremil do zadnje ure. —

Ivan Cankar.

Inter arma. Ta rek ni več veljaven. Kot se dá prilagoditi človeško telo posebnim razmeram svoje dobe, kot se ukloni celo duh, tako se je v času splošnega človeškega napredka prilagodila tudi najnežnejša cvetka — poezija. Državljan ni dal samo krvi in blaga za splošen blagor, ampak tudi svoje dušne sile. Pri nas morda ne zapazimo toliko tega, ker živimo v »malih razmerah«, a pri večjih narodih, kjer se vse javno življenje giblje v večjih valovih, tam je to očito. Na tem mestu ne mislim govoriti o muzah, ki jih je pesnik poslal na bojno polje, da govore trepetaje in v joku pripovedujejo grozo in nas navdajajo z malodušnostjo. Teh je malo, njih poslušalci so redki. O drugih muzah je govor, ki jim je

poet oblekel šlem, dal jim meč in ščit in jih uvrstil med bojevnike za pravično stvar.

Največjim umetnikom se ni zdelo sramotno storiti to, dà, v čast so si šteli in v dolžnost. Kdo ne pozna slavnega pesnika-dramatika Gerharta Hauptmanna in njegovih lepih, tudi med nami Slovenci znanih del? Naj omenim njegovo, čistega rodoljubja polno pesem: »Reiterlied«, ki je baje že sprejeta v čitanke. Ne morem si kaj, da ne bi citiral par verzov:

Es kam ein schwarzer Russ' daher. —
Wer da, wer? —
Deutschland, wir wollen an deine Ehr! —
Nimmermehr!!
Ein Kaiser spricht es hoch vom Sitz.
Viel Feind', viel Ehr', wie der alte Fritz.
Sein Nimmermehr ist mehr als Schall,
's ist Donnerrollen und Blitzesknall,
's ist Wetterstrahl.

Da kam ein Englishman daher. —
Wer da, wer? —
Deutschland, wir wollen an deine Ehr! —
Nimmermehr!!
Nimmermehr ist unser Wort,
es braust durch alle Gae fort,
ein Cherub trägt es vor uns her:
Nimmermehr! Nimmermehr!
Nimmermehr!

Ali bo dovolj? — Isto navdušenje, ista čudovita odločnost preveva pesem »Berliner Landsturm«, ki jo je zložil Hans Brenner.

Es pfeift die Eisenbahne —
adieu, Frau Nachbar Schmidt!
Der Landsturm muß zur Fahne —
der Landsturm, der geht mit.
In Frankreich und in Polen,
da müssen wir versohlen
ganz schnelle, ja,
die Felle, ja,
Franzosen, Russ' und Brit'!

Der tapfre Landsturmmann — er rückt an, er rückt an!
Auf —! Landsturm mit Waffe,
mit Knarre und mit Affe —
Steig ein! Steig ein! Steig ein!
Zur Weichsel und zum Rhein!

Značilna je tudi pesem Friderika Hussonga »Die Geschichte von Lüttich«. Junaki prodirajo v Belgijo, trdnjava za trdnjavo pada v roke hrabrih boriteljev —

Und die Kerrels stürmten und rannten ein Loch
und kriegten's trotz Forts und Kanonen doch
und sind auf dem Weg ins Frankreich hinein,
in einem Ritt nach Paris vom Rhein.
Wie sagt der General Emmich?
»Gottsakermant, das nehm' ich.«

Kdor bere ta konec, ali bi ne prijel sam za meč in — kot govori pesem »Regiment greift an« —:

Schlagt alles tot, was um Gnade fleht,
Schießt alles nieder wie Hunde,
Mehr Feinde, mehr Feinde! sei euer Gebet!
In dieser Vergeltungsstunde!

Ali niso to verzi, ne človeka, ampak železnega veletoka, ki se je utrgal in ga ne more ustaviti nihče, razen tisti trenutke, v katerem je dovršeno vse, kar se ima dovršiti, poplačano in dokazano vse, kar se ima poplačati in dokazati? »Wir fürchten nur Gott!« preveva njih srca; ritem kot grmenje topov, udarci kopit, rime kot žvenket sabelj, kot... ni besede! Naj navedem še en citat — pesem pove več, kot morem povedati jaz.

Und hau nach hinten und hau nach vorn,
hau zu, wie nur zu hauen,
wohin es trifft, ein jeder Hieb
sei Grausen und sei Grauen!

Und geht die ganze Welt kaputt
in Blut- und Flammenwehen,
und wird es wirklich Jüngster Tag —
wir bleiben und wir stehen!
Wir bleiben, Michel, und wir stehen
vor Gottes Thron zu sagen:
allwie man ihn und seine Welt
an elende Habsucht verraten!

To samo med Nemci. Literatura drugih narodov mi ni pri rokah. Dokazati sem hotel samo, da smo daleč od starih Grkov in Rimljanov, ki jim je veljalo: »Inter arma silent musae«. *Ali to ta Nemci? Nemški bar barabara!*

Zimska vojna.

(Li - tai - pe.)

Jaz sanjam o nebeškem tronu,
o vrtilih moje domovine Tsin.
Rumeno cvetejo mimoze. Skačejo gazele.
Ah, res je vojna. Toda vojna solnca gorka.
Zmrzujemo ob poti s konji vred.
Odrezali bodo nekterim premrle noge.
V čevljih. Kot steklo nam mrznejo oči.
Blagor mu, ki v objemu smrti pod snegom spi!
O mi berači! Obleka je naša razcefrana.
Skalovje strči kot led in led kot kamenje strči.
V špiralah vrtili se veter in trga sneg.
Po pasje se plazimo kot na mesec visoko.
Kot murvina skorja nam koža poka.
In naša lastna kri na meč kaplja.
V zamolklji muki rogovi pojo.
Sladkeje igral sem na flavto nekoč.
Ne vem, če se je kateri vrnil kdaj.
Glej, tiger splašen je udaril z repom,
razčesnil zobe kot slana bele in temno
je padel njegov rjoveči klic v dol.
Pokaži kdo srce! Z drevesa ptič je pal.
Razparaj se in pokaži srce! Ali je rdeče srce?
Vse smreke zasnežene stoje; na mladikah
čepimo premrli in krakamo v megli krvi.
O nebo, o sveto! Sežgi me, pomagaj mi!
Razbičaj vihar, da zagrmí, in vrzi,
o vrzi blisk v okamenelo, dvignjeno čelo,
da splavam kot plamen, zgubim se v noč!

Beseda o slovstvenih razmerah na Nemškem. »Že prej sem enkrat vprašal: kdo danes sploh še bere lepo-

slovje? Prav med nami katoličani je še vedno zelo veliko sicer docela »izobraženih« ljudi, ki so trdno prepričani, da so romani, novele in podobna roba le za ženske in moške brez drugega dela, kvečjemu morebiti še za otroke; »resen« mož politike in znanstva pa je vsekako že premoder za take v s a j nepotrebne, če že ne škodljive čenče.

Ne oziraje se na neutemeljeno površno pojmovanje bistva prave umetnosti in pomena lepega, bi želel le vprašati: ali so si že kdaj ti ljudje popolnoma razjasnili velikanski vpliv romanov itd. na celokupnost človekovega mišljenja, ki ga imenujemo »svetovni nazor« v pomenu razumevanja sveta? Povem vam, vi resni gospodje, vaša politična priznanost z vašo zgovornostjo vred temelji v marsičem na temelju, ki ga je postavilo na ta ali oni način tako malo cenjeno leposlovje. Človek ne živi samo od kruha, in narod ali narodna stranka ne samo od narodnega gospodarstva, ampak potrebuje poleg verskih tudi one duševne sile, ki mu jih preko možnosti vsakega zgolj umskega spoznanja nudi umetnost. Resnično in pravo umetniško (ne rečem: artistično) slovstvo spada raditega prav tako, vsaj prav tako k življenjskim potrebam naroda, ki neče postati žrtev nekulture in materializma, kakor zdravo politično strankarstvo. — Zdi se, zlasti mnogim politikom, ki še vedno veljajo enostransko za voditelje katoliškega ljudstva, da temu spoznanju ne morejo slediti. Večkrat sem že govoril o tej zadevi s člani parlamenta, pa sem se vedno čudil, kako malo so to umeli. Teoretično je v najboljšem slučaju kdo priznal — mogoče iz vljudnosti —, da pa je treba katoliško ljudstvo navajati k pozitivnemu negovanju slovstva, da treba iz teorije izvajati tudi praktične posledice, k takemu sklepu, da, tudi le priznanju se ni mogel povzpeti nobeden. Delaven in pameten deželni poslanec je izjavil, da je odsek storil svojo dolžnost, če je dovolil od države predpisano vsoto »za umetnost in znanstvo«. Ne glede na pičlost tozadevnih gmotnih sredstev v Prusiji (kakor tudi v drugih zveznih državah) temu gospodu ni bilo mogoče dopovedati, da bi voditelji katoliškega ljudstva vendar s svojim ugledom mogli tudi izven parlamenta mnogo storiti v dobrobit in negovanje višje duševne in umetniške kulture. Ostal je pri starem, da je mnogo boljšega, važnejšega dela, kot se ukvarjati s takimi stvarmi, ki so pa seveda same na sebi lepe — češ, sredstva zadoščajo itak komaj strogo političnim zahtevam. —

Če imajo že vodilni krogi — da ne govorim o raznih izjavah nekaterih duhovnih krogov, ki obsojajo kratkomalo vse romane brez razlike — tako malo razumevanja za duševne sile, ki se ne dajo izraziti v številkah ali čutnih koristih, kdo bi se čudil, da naletiš med širšimi sloji katoliškega ljudstva na tako podcenjevanje umetniških in še posebej slovstvenih vrednot; da se smatra leposlovje kvečjemu za zabavo, dobrodošlo v delomrznih urah in primerno za preganjanje dolgega časa, ne pa za resno stvar z resnim ozadjem. — Koliko lepih govorov o kulturnih nalogah nemškega naroda tudi na slovstvenem polju sem že slišal po katoliških shodih in drugih prireditvah, ki jim je vse pritrjevalo in jih odobraval! Ko pa si jih hotel — potem ko so ti vneti poslušalci z vrčkom piva ali litrom vina malo zalili svoje navdušenje — pritegniti k važnemu slovstvenemu podjetju, ali jih pridobiti, da kupijo kako iz-